

ساخت و اعتباریابی مقیاس ایرانی «خوشبختی زناشویی» مبتنی بر مطالعه بومی مؤلفه‌های خانواده موفق ایرانی

مجید یوسفی افرشته^۱ | مژگان حیاتی^۲

چکیده

هدف اصلی پژوهش حاضر ساخت و اعتباریابی پرسشنامه خوشبختی زناشویی بود. روش این پژوهش آمیخته از نوع اکتشافی و جامعه آن شامل زوجین استان زنجان بودند. در بخش کیفی نمونه‌ای به روش هدفمند و به تعداد ۴۱ نفر از زوجین موفق انتخاب شدند. در بخش کمی نمونه‌ای به روش دسترس و طبق فرمول کوکران به حجم ۶۶۴ نفر انتخاب شد و اطلاعات لازم از آنها اخذ شد. برای جمع‌آوری اطلاعات از دو روش مصاحبه و پرسشنامه استفاده شد. در فاز کیفی ابتدا زوجین موفق با ارزیابی مصاحبه و شاخص‌های کمی خوشبختی شناسایی شدند و سپس پرسشنامه خوشبختی زناشویی بر اساس تحلیل مصاحبه‌های انجام‌شده با زوجین موفق ساخته شد. در بخش کیفی چهار درون‌مایه کلی و سیزده عامل زیر بنایی را برای خوشبختی زوجین شامل زمینه مناسب (شامل سه طبقه خانواده‌ها، آمادگی موقع ازدواج و منابع مالی)، باورهای سازگاران (شامل سه طبقه انتظارات واقع‌بینانه، باور به درک و پذیرش و تعهد و نظارت بر تعهد)، رفتارهای تقویت‌کننده رابطه (شامل پنج طبقه همراهی و فعالیت مشترک، مهارت‌های ارتباطی، حل مساله، حمایت و مسئولیت‌پذیری) و احساس مثبت (شامل چهار طبقه هیجان‌خواهی، احساس مثبت، زیباپسندی و محبت) شناسایی شدند. اعتبار به سه شیوه آلفای کرونباخ، اعتبار مرکب و بازآزمایی بررسی شد که با توجه به مقادیر بالای ۰/۷۰ اعتبار کل ابزار و مؤلفه‌ها تأیید شد. روایی محتوایی به دو شکل کیفی (مصاحبه با ۱۲ متخصص حوزه خانواده) و کمی (با محاسبه دو شاخص CVI و CVR) ارزیابی و تأیید شد. برای روایی ملاکی همبستگی نمره حاصل از پرسشنامه با ارزیابی یک مشاور خانواده برای ۴۵ زوج در یک مقیاس ۱ تا ۱۰ محاسبه شد و ۰/۶۹ به دست آمد. روایی سازه با تحلیل عاملی تأییدی ارزیابی شد. رابطه تک تک سؤال‌ها با عامل زیربنایی خود دارای مقدار t بیشتر از ۲ و لذا معنی‌دار بود. همچنین شاخص‌های برازش از نتایج تحلیل عاملی تأییدی حمایت کردند. ابزار تهیه‌شده در این پژوهش می‌تواند در سنجش کارکردهای زوج ایرانی توسط مشاوران و برنامه ریزان به کار گرفته شود.

کلیدواژه‌ها: روان‌سنجی، خوشبختی زناشویی، پژوهش آمیخته.

۶۲

سال هجدهم
بهار ۱۴۰۲

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۰/۱۲/۱۳

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۱/۰۶/۲۱

صص: ۶۵-۳۹

DOR: 20.1001.1.26454955.1402.18.62.2.6

Yousefi@znu.ac.ir

۱. نویسنده مسئول: استادیار، گروه روانشناسی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران.

۲. استادیار، گروه روانشناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

مقدمه

خانواده به‌عنوان قدیمی‌ترین و گسترده‌ترین نهاد اجتماعی مهم‌ترین دغدغه همه جوامع و متفکران بوده است. تأثیر متقابل خانواده و جامعه از ابتدایی‌ترین دلایل برای اهمیت بخشی به نهاد خانواده است. طوری که خانواده سالم به بهبود کارکردهای اجتماعی منجر می‌شود. جامعه سالم و رو به کمال متشکل از خانواده‌های سازگار و موفق است. امروزه جوامع مختلف به دنبال الگوهای بومی در زمینه تحکیم، بهبود و ارتقای سلامت خانواده هستند. برای مثال جامعه چین مشکلات زوجی را به‌عنوان یک مسأله اساسی و با فوریت مداخله تعریف کرده است (کائو، ژو و فانگ و فاین^۱، ۲۰۱۷ و کائو، ژو، فانگ و فاین^۲، ۲۰۱۹). اتحادیه اروپا پژوهش‌ها و برنامه‌های دامنه‌داری را برای محافظت و ارتقای خانواده‌های کشورهای تابعه ارائه کرده است (جانداو، دیکسترا و امری^۳، ۲۰۱۹). به همین صورت جامعه آمریکا نیز با مشاهده گسست‌های خانوادگی و آسیب‌های آن از جمله نارضایتی زوجی، طلاق عاطفی و خیانت زناشویی اقدام به پژوهش‌های گسترده و فراهم‌سازی برنامه‌های آموزشی و پیشگیرانه کرده است (کیکولت-گلیزر^۴، ۲۰۱۸). در ایران نیز همان اندازه که آمارهای رسمی (سازمان ثبت احوال ایران، ۱۴۰۰) طلاق به نگرانی اجتماعی دامن می‌زند، نتایج پژوهشی نیز بر نیاز به برنامه‌ریزی و اقدام مؤثر تأکید می‌کنند (یوسفی افراشته و حیاتی، ۱۴۰۰). طبق گزارش سازمان ثبت احوال ایران (۱۴۰۰) نسبت طلاق‌ها به ازدواج‌های ثبت‌شده در سال ۱۳۹۸ به ۳۰ درصد رسیده است. همچنین گزارش‌های پژوهشی نیز از وجود گسترش بحران‌های به طلاق منجر نشده مثل تعارض‌های زناشویی، طلاق عاطفی، خیانت زناشویی و گسست ارتباطی بین اعضای خانواده را پرده‌برداری کرده‌اند (یوسفی افراشته و حیاتی، ۱۴۰۰). باچاند و کارون^۴ (۲۰۰۱) و فینچام، استنلی و بیچ^۵ (۲۰۰۷) در نقد گرایش پژوهشی غالب بر دو سبک مختلف پژوهش خانواده تأکید کرده‌اند. سبک اول مطالعه آسیب‌شناسانه مشکلات زوجی و ارتباطی است. این پژوهش‌ها با تمرکز بر مشکلات زوجی به مطالعه زوجین با تعارض زناشویی و متقاضی طلاق پرداخته‌اند. دسته دوم پژوهش‌ها که نادر انجام می‌شوند مطالعه

1. Cao, H., Zhou, N., Fang, X., & Fine, M
2. Djundeva, M., Dykstra, P. A., & Emery, T
3. Kiecolt-Glaser, J. K
4. Bachand, L. L., & Caron, S. L
5. Fincham, F. D., Stanley, S. M., & Beach, S. R

خانواده‌ها و زوج‌های موفق است تا ویژگی‌های زندگی خوشبخت شناسایی شوند (فاطمیما و اجمل^۱، ۲۰۱۲ و تیموتی-اشپرینگر و جانسون^۲، ۲۰۱۸). بیشتر پژوهش‌های انجام شده ایرانی و خارجی از دسته اول هستند. در پژوهش‌های دسته اول طول مدت یا دوام یک ارتباط زوجی مورد توجه است اما رویکرد دوم به کیفیت رابطه تأکید دارد که در آن به جای پرداختن به طلاق، طلاق عاطفی و تعارض زناشویی بر رضایت زناشویی، صمیمیت زناشویی یا کیفیت رابطه زناشویی تأکید می‌شود (گرلاچ، دریه و رینهارد^۳، ۲۰۱۸).

در ارتباط با خانواده و رابطه زوجی موفق، خوشبخت یا پایدار تعدادی از پژوهش‌های با رویکرد کمی به برخی از عوامل مرتبط اشاره کرده‌اند. برای مثال اهمیت روابط عاطفی و صمیمیت (بلاچ، هاوس و لوینسون^۴، ۲۰۱۴؛ گاتمن کاتز، هون^۵، ۲۰۱۳) تعهد زناشویی (شریسیا^۶، ۲۰۱۴ و مک کرای^۷، ۲۰۱۵)، مهارت‌های حل تعارض (عاجلی لاهیجی، بهزادی پور و بشارت^۸، ۲۰۱۶) در ازدواج مؤثر بیان شده است. همچنین از پژوهش‌های ایرانی، پژوهش کرایسی، خجسته مهر، سودانی و اصلانی (۱۳۹۵) نشان داد عواملی مثل ارتباطات، سبک حل تعارض، حمایت، توجه، احترام، قدردانی از هم، ویژگی‌های شخصیتی، مسولیت‌پذیری، صمیمیت، کیفیت رابطه جنسی، کیفیت زندگی مشترک، اوقات فراغت، همخوانی زوجین، انعطاف‌پذیری زوجین، تعهد و وفاداری، داشتن ارزش‌ها و پیشینه ارزشی و فرهنگی مشابه، موارد مالی و شغلی بادوام یک ازدواج رابطه دارند. پژوهش کیفی نیمتز^۹ (۲۰۱۱) به استخراج دو مضمون اصلی منجر شد: نگرش‌های مشترک در روابط زناشویی (تعهد، احترام و اخلاق) و اقدامات مشترک (تلاش برای رشد رابطه زناشویی). نتایج پژوهش کیفی فاطمیما و اجمل (۲۰۱۲) شانزده عامل زیربنایی برای ازدواج خوشبخت کشف کردند که عبارت‌اند از: تشابه باورهای مذهبی، رضایت به ازدواج، مهارت‌های حل مسأله و سازش، عشق و توجه، درک متقابل و اعتماد، تفاوت سنی مناسب، صداقت و احترام، در میان گذاشتن، گذشت، اخلاق، سازش و ماندن به خاطر فرزندان، ساختار خانواده، تحصیلات،

1. Fatima, M & Ajmal, M
2. Timothy-Springer, R., & Johnson, E. J
3. Gerlach, T. M., Driebe, J. C., & Reinhard, S. K
4. Bloch, L., Haase, C. M., & Levenson, R. W
5. Gottman, J. M., Katz, L. F., & Hooven, C
6. Shirisia, L. K
7. McCray, K. L
8. Ajeli Lahiji, L., Behzadi Pour, S., & Besharat, M. A
9. Nimtz, M. A

روابط مثبت با خانواده همسر. کالینز و پری^۱ (۲۰۱۵) ارتباطات را محور اصلی ازدواج موفق ذکر می‌کنند و آن را خاستگاه اصلی دیگر ابعاد مثبت می‌دانند. در پژوهش دیگری تیموتی-اشپرینگر و جانسون (۲۰۱۸) با رویکرد پدیدارشناسی نشان دادند پنج مضمون نگرش، عمل، فرزندان، نگاه به چالش‌ها و مذهب زیربنای تجربه خوشبختی زوجین را تشکیل می‌دهند. مدنیان، منصور و بن عمر^۲ (۲۰۱۳) در بررسی عوامل تعیین‌کننده رضایت زناشویی با مصاحبه نیمه ساختار یافته از ۱۰ زوج ایرانی ساکن مالزی چهار مضمون اصلی را با عنوان موارد مالی، صمیمیت، ارتباطات و تربیت بچه‌ها استخراج کردند. از پژوهش‌های ایرانی نیز کریمی‌ثانی، احیایی، اسمعیلی و فلسفی نژاد (۱۳۹۲) پنج طبقه اصلی را برای ازدواج موفق گزارش کردند: عوامل ارتباطی، عوامل فردی و شخصیتی، عوامل خانوادگی، عوامل اخلاقی و معنوی و عوامل فرهنگی-اجتماعی. صادقی، فاتحی‌زاده، احمدی، بهرامی و اعتمادی (۱۳۹۴) در جستجوی الگوی خانواده سالم با مراجعه به متخصصان بیست و یک درون‌مایه اصلی را گزارش کردند که تعداد بالایی محسوب می‌شود. خجسته مهر و محمدی (۱۳۹۵) در جستجوی تجربه خوشبختی در ازدواج‌های پایدار پنج مضمون اصلی به شرح احساس خوشبختی، عوامل معنوی و اخلاقی در خوشبختی، رفتارهای دیگران، رفتارهای مولد خوشبختی و ازدواج سازنده را گزارش دادند. محمدی، سحاقی، نیسی و صادقی نیا (۱۳۹۶) در ارائه مدلی از ازدواج خوشبخت شش عامل زیربنایی شامل شرایط ازدواج خوشبخت، خوشبختی در معنی احساس، عوامل معنوی و احساسی، رفتارهای منتج به خوشبختی، حضور دیگران و همسان بودن را برای آن ذکر کردند.

بر این اساس جهت سنجش و شناسایی مشکلات حوزه خانواده، پرسشنامه‌های گوناگونی در دنیا و ایران بررسی روان‌سنجی و استفاده گسترده شده‌اند. گرچه تاکنون ابزارهای زیادی برای بررسی مشکلات زناشویی طراحی شده است، اما اکثر آنها در زمینه و خاستگاه متفاوتی با فرهنگ ایران طراحی شده‌اند. هر چند در جامعه ایران نیز رواسازی و اعتباریابی شده‌اند اما ممکن است موارد مهمی از کارکرد خانواده ایرانی در این‌ها لحاظ نشده باشند. بعضی از این آزمون‌ها در ارزیابی زمینه‌های خاصی از عملکرد ازدواج موفق بوده‌اند، اما نتوانسته‌اند ارزیابی کاملی از روابط موجود در ازدواج ارائه دهند. بعضی دیگر در پژوهش‌های مربوط به خانواده و ازدواج مفید و

1. Collins, W. L., & Perry, A. R

2. Madanian, L., Mansor, S. M. S. S., & bin Omar, A. H

کارآمد بوده‌اند، اما در کاربرد بالینی چندان موفق نبوده‌اند (نرس^۱، ۱۹۹۹، ترجمه شریفی و همکاران، ۱۳۸۹). به‌علاوه بسط و گسترش دادن نتایج مطالعات در یک ساختار فرهنگی با آداب و رسوم مشخص به یک فرهنگ با ساختاری متفاوت دشوار است و علل موفقیت در پیوندهای زناشویی در هر فرهنگی خاص و متفاوت با فرهنگ دیگر است (فاطمی‌ماواجمل، ۲۰۱۲). بنابراین در تعمیم ابزارها باید فرهنگ و بافت جامعه را در نظر گرفت و این عامل مهم و ضروری است که رعایت شود (کرسول و کرسول^۲، ۲۰۱۷). بنابراین با توجه به ضرورت مطالعه خانواده ایرانی با ابزارهای برآمده از فرهنگ بومی هدف پژوهش حاضر عبارت از ساخت، اعتباریابی پرسشنامه خوشبختی زوجی در فرهنگ ایرانی است.

روش

روش این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر شیوه جمع‌آوری داده‌ها آمیخته از نوع اکتشافی (کیفی-کمی) بود. ابتدا با رویکرد کیفی و روش کلایزی مؤلفه‌های خوشبختی با مطالعه خانواده‌های موفق شناسایی شد و سپس با رویکرد کمی و بر اساس آن ابزار سنجش برای آن ساخته شد. جامعه این پژوهش در فاز کیفی شامل زوجینی بود که به دنبال فراخوان پژوهشگر (در شبکه‌های مجازی، کلاس‌ها و محیط دانشگاه‌های زنجان و آزاد اسلامی واحد زنجان) خود را زوج خوشبخت معرفی کردند و حداقل ۵ سال از زندگی مشترک آنها گذشته و حداقل دارای یک فرزند بودند و نمره آنها در آزمون رضایت زناشویی انریچ یک انحراف معیار بالای میانگین بود و همچنین مصاحبه مشاور خانواده با آنها خوشبختی آنها را تأیید می‌کرد. از این جامعه به روش نمونه‌گیری هدفمند و تا حد رسیدن به اشباع نظری به تعداد ۴۱ زوج ادامه پیدا کرد. میانگین سنی همسران خانم ۳۳/۵۰ و همسران آقا ۳۸/۲۰ بود. اختلاف سنی از دو سال خانم بزرگ‌تر تا ۱۳ سال آقا بزرگ‌تر را شامل می‌شد. زوجین مشارکت‌کننده دارای ۱ تا ۳ فرزند بودند. ۴۶ درصد این زوجین به سبک سنتی و ۵۴ درصد با آشنایی خود وارد ازدواج شده بودند. ۱۰ نفر از همسران خانم دارای سطح تحصیلی دیپلم، ۲۲ نفر کارشناسی، ۸ نفر کارشناسی ارشد و ۱ نفر با تحصیلات حوزوی بودند. پس از استخراج مؤلفه‌های کیفی در فاز دوم به ساخت و اعتباریابی ابزار سنجش

1. Nurse, R

2. Creswell, J. W., & Creswell, J. D

اقدام شد. جامعه پژوهش در فاز دوم (کمی) شامل زوجین استان زنجان بود. با توجه به هدف ساخت و اعتباریابی ابزار برای گسترده‌تری جامعه تلاش شد نمونه وسیع از گروه‌های مختلف استان زنجان انتخاب شود. جهت تعیین حجم نمونه مناسب برای گردآوری داده‌ها از فرمول کوکران (برای حجم جامعه نامشخص) و روش نمونه‌گیری در دسترس استفاده شد. طبق نتیجه این فرمول تعداد ۳۸۴ نفر به عنوان حجم نمونه تعیین شد. البته با توجه کاربست تحلیل عاملی اکتشافی، در اجرای آزمون‌ها سعی شد تعداد بیشتری در نمونه مشارکت کنند. نمونه‌هایی که آزمون‌ها در مورد آنها اجرا شد بالغ بر ۷۰۰ نفر بودند. اما به دلیل عدم بازگشت ۲۵ مورد و مشکل دار بودن پاسخنامه ۱۱ نفر در نهایت اطلاعات به دست آمده از ۶۶۴ نفر وارد تحلیل شد.

به فراخور موضوع پژوهش که آمیخته است برای جمع‌آوری داده‌ها نیز از مصاحبه و پرسشنامه استفاده شد.

مصاحبه نیمه‌ساختار یافته: برای جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز در فاز کیفی از روش مصاحبه فردی نیمه‌ساختار یافته تا رسیدن به حد اشباع نظری استفاده شد. با ۴۱ زوج خوشبخت شناسایی شده مصاحبه انجام شد. البته تعداد مصاحبه‌ها بیشتر از تعداد مشارکت‌کنندگان (به دلیل انجام مصاحبه تکمیلی از چند مشارکت‌کننده) بود. مصاحبه با طرح موضوع پژوهش و سؤال کلی در مورد «خوشبختی زوجی چیست» آغاز می‌شد و بر اساس پاسخ‌های ارائه شده هدایت می‌شد. سؤال‌های مصاحبه حول محور تجربه‌های خوشبختی، رفتارهای مثبت و رفتارهای منفی تنظیم شده بود. اولین سؤال به طور ثابت به این صورت بود که «به چه زوج‌هایی می‌توان زوج خوشبخت گفت؟». در ادامه سؤال‌های بعدی مبتنی بر پاسخ‌های مشارکت‌کننده پرسیده می‌شد مانند «چه رفتارهایی در مورد هم رعایت می‌کنند و از چه رفتارهایی اجتناب می‌کنند؟». در پایان مصاحبه هم اگر سؤالی در جریان مصاحبه و مبتنی بر پاسخ‌های مشارکت‌کننده پرسیده نشده بود طرح می‌شد. زمانی که مشارکت‌کننده از موضوع اصلی فاصله می‌گرفت با طرح جمله‌های هدایت‌کننده مثل «به هدیه اشاره کردید، میشه بیشتر توضیح بدید؟» سعی می‌شد به موضوع اصلی هدایت شود. زمان هر مصاحبه ۴۵ تا ۷۰ دقیقه بود. مصاحبه‌ها ضبط و یا (در صورت حساسیت مشارکت‌کننده) یادداشت برداری می‌شد.

فرم کوتاه پرسشنامه رضایت زناشویی انریچ (ENRICH-47): این پرسشنامه هم در بخش شناسایی زوجین موفق و هم در بررسی روایی همگرا استفاده شد. فرم کوتاه ۴۷ سؤالی مقیاس

رضایت زناشویی انریچ با هدف ارزیابی نقاط قوت و ضعف رابطه زناشویی توسط اولسون، فورنیر و دراگمن^۱ (۱۹۸۷) تهیه شد و در ایران توسط سلیمانان (۱۳۷۳) به کار رفت و اعتباریابی شد. گویه‌های این پرسشنامه در طیف لیکرت ۵ درجه‌ای از ۱ (کاملاً مخالفم) تا ۵ (کاملاً موافقم) درجه‌بندی شده‌اند. اعتبار این نسخه انریچ در پژوهش اولسون، فورنیر و دراگمن (۱۹۸۷) ۰/۹۲ و در پژوهش سلیمانان (۱۳۷۳) ۰/۹۵ گزارش شده است. به علاوه روایی هم‌زمان این پرسشنامه در رابطه با نسخه اصلی توسط سلیمانان (۱۳۷۳) ۰/۶۵ به دست آمد. اعتبار فرم کوتاه پرسشنامه رضایت زناشویی انریچ در پژوهش حاضر به روش آلفای کرونباخ ۰/۷۶ به دست آمد که مقدار مطلوبی است.

مقیاس صمیمیت زناشویی واکر و تامپسون (MIS): هدف از کاربرد این مقیاس در پژوهش حاضر بررسی روایی همگرا بود. این مقیاس با ۱۷ سؤال به منظور ارزیابی سطح صمیمیت زوج‌ها توسط واکر و تامپسون^۲ (۱۹۸۳) طراحی شده است و اعتبار آن در پژوهش‌های ایرانی مختلفی تأیید شده است. برای مثال در پژوهش اعتمادی و همکاران (۱۳۸۵) اعتبار این ابزار به شیوه آلفای کرونباخ ۰/۹۶ به دست آمد و روایی همگرای آن بر اساس همبستگی آن با پرسشنامه صمیمیت باگارووزی ۰/۸۲ به دست آمد. گویه‌ها در طیف لیکرت از ۱ (هرگز) تا ۷ (همیشه) درجه‌بندی می‌شوند. اعتبار این ابزار به روش آلفای کرونباخ در پژوهش حاضر ۰/۷۴ به دست آمد که مقدار مطلوبی است.

مقیاس کیفیت رابطه زناشویی باسی، کریتنسن، گرانن و لارسن (RDAS): این مقیاس با هدف بررسی روایی همگرا استفاده شد. این مقیاس با ۱۴ گویه توسط باسی، کران، لارسن و کریستنسن^۳ (۱۹۹۵) با هدف ارزیابی کیفیت رابطه زوجین ساخته شده است که به منظور سنجش میزان کیفیت روابط زناشویی به کار می‌رود. گویه‌ها در طیف لیکرت از ۱ (کاملاً ناراضی) تا ۵ (کاملاً راضی) درجه‌بندی می‌شوند. ویژگی‌های روان‌سنجی این مقیاس در جامعه ایرانی توسط یوسفی (۱۳۹۰) بررسی شد که طبق نتایج آن ساختار عاملی به دست آمده مشابه با ساختار پرسشنامه اصلی بود و ضرایب آلفای کرونباخ برای همه عامل‌ها و نمره کل بالای ۰/۷۰ و مطلوب بودند. نتایج مشابهی در پژوهش صداقت خواه و بهزادی پور (۱۳۹۶) به دست آمد. اعتبار این ابزار در پژوهش حاضر به روش آلفای کرونباخ ۰/۷۲ حاصل شد که مقدار مطلوبی است.

1. Olson, D. H., Fournier, D. G., & Druckman, J. M
2. Walker, A. J., & Thompson, L
3. Busby, D. M., Christensen, C., Crane, D. R., & Larson, J. H

چک لیست ارزیابی مشاور: این چک لیست در بررسی روایی ملاکی و به‌عنوان نمره ملاک استفاده شد. طوری که در کنار نتایج پرسشنامه سنجش خوشبختی زناشویی، درجه‌بندی مشاوران از سطح خوشبختی زوجین با ۱۳ سؤال بر اساس ابعاد سیزده گانه پرسشنامه و در دامنه نمره ۱ تا ۱۰ به دست می‌آمد. انتظار می‌رفت زوجینی که نمرات بالایی در ابعاد پرسشنامه تجربه‌های خوشبختی کسب کرده‌اند در درجه‌بندی‌های مشاوران نیز امتیاز بالایی کسب کنند. اگر همبستگی بین دو اندازه معنی‌دار باشد دال بر روایی ملاکی است.

یافته‌ها

یافته‌های پژوهش به تفکیک دو قسمت کیفی و کمی گزارش شده است. مؤلفه‌های استخراج شده برای تجربه خوشبختی بر اساس سطح انتزاع و ارتباط در چهار طبقه کلی قرار گرفتند: زمینه مناسب، باورهای سازگارانه، رفتارهای تقویت‌کننده رابطه و احساس مثبت. در ادامه هر یک از این تجربه‌ها به همراه شرح آنها شده است. شیوه تحلیل و گزارش مؤلفه‌ها به روش کیفی به گونه‌ای است که پس از عنوان هر مقوله دیدگاه زوجین در مورد آن ارائه و باهم ترکیب و نتیجه‌گیری شده است. لازم به ذکر است نتایج کیفی برگرفته از پژوهش یوسفی افراشته و حیاتی (۱۴۰۰) هستند که به دلیل حفظ انسجام و تسهیل درک نتایج این پژوهش گزارش شده است.

زمینه و شرایط

درون‌مایه «زمینه مناسب» شامل آن دسته از حمایتگرهایی است که بستر مناسب برای تجربه‌های خوشبختی را فراهم می‌کنند. در واقع این درون‌مایه زیربنا و در خدمت دیگر درون‌مایه‌هاست. چنانچه این زمینه و بستر فراهم نباشد امکان برخورداری از تجربه‌های موفق زوجی محدود می‌شود.

زوجین بر زمینه و شرایط اولیه لازم برای تجربه‌های موفق بعدی تأکید داشتند. زوج ۴ درباره اهمیت آمادگی قبلی می‌گفتند: «ما از قبل از آشنایی آمادگی ازدواج را داشتیم. اصلاً منتظر بودیم فرد مناسبی به زندگی ما ورود کند. این آمادگی ذهنی برای شروع خوب ما خیلی مفید بود. فکر می‌کنم همین انتظار و آمادگی باعث شد قدر هم را بیشتر بدانیم». زوج ۲ در همین ارتباط به

موافقت خانواده‌ها تأکید کردند: «موافقت خانواده‌ها به ما خیلی کمک کرد. همه جوره از ما حمایت می‌کردند. انگار در قبال خوشبختی ما مسئول شده بودند». زوج ۱۴ درباره اهمیت آمادگی اقتصادی اشاره کردند «امین شغلی داشت و به هر حال پس‌انداز مختصری برای مخارج ازدواج داشت. این برای من خیلی خوب بود که هزینه طلا و مراسم از جیب خودش خرج می‌شه. شاید همین باعث شد امین را از اول تکیه‌گاه مناسبی ببینم». به‌عنوان مثال دیگر زوج ۳۹ درباره موافقت و حمایت خانواده‌ها بیان کردند: «از خانواده‌ها هم رضایت و هم حمایت آنها مهم است. رابطه خوب با خانواده‌ها باعث میشه حمایت معنوی بیشتری داشته باشیم. هر چه حمایت و توافق بین خانواده‌ها بیشتر باشد دغدغه کمتری در زندگی خواهد بود».

در مجموع دیدگاه زوجین خوشبخت نسبت به مقوله زمینه مناسب شامل خانواده، علاقه اولیه و آمادگی ازدواج بود. زمینه و شرایط روی سه درون‌مایه دیگر نقش تعیین‌کننده دارند.

باورهای سازگارانه

درون‌مایه «باورهای سازگارانه» شامل مجموعه باورهایی است که زوجین در تعامل با هم و کنار آمدن با مشکلات زندگی در ذهن خود فعال می‌کنند و مطابق با آن برداشت ذهنی عمل می‌کنند. در واقع این درون‌مایه رفتار ساز فرد و تفسیرگر رفتار همسر است. در صورتی که باورهای سازگار باشند رفتارهای مثبت‌تری از فرد سر می‌زند و پیامد آن هیجان مثبت است.

زوجین بر باورهای سازگارانه به‌عنوان سازنده رفتار و احساس بعدی اشاره کردند. برای مثال زوج ۲۸ درباره اهمیت انتظارات واقع‌بینانه گفتند: «ازدواج در ذهن ما هیچ وقت یک رابطه و زندگی بی‌عیب نبوده. مسلماً مشکلات همه جا هست مهم اینه که بدونیم چطور کنار بیایم. به نظر من این‌رو هر دومون داشتیم و برای همین راحت‌تر با مشکلات کنار اومدیم». زوج ۲۰ درباره اهمیت درک و پذیرش هم تأکید کردند: «درک یعنی توجه به خواسته‌های همسر و دلایل رفتارهای اون. ما دونفرمون خیلی خوب هم رو از نظر روانی و اقتصادی و فرهنگی و ... رو درک می‌کنیم». زوج ۳۱ درباره مقایسه‌گری با زندگی دیگران اشاره کردند «هر رابطه‌ای حریم و ویژگی‌های خودش رو داره. همیشه زندگی کسی رو الگو قرار داد. باید تلاش کرد زندگی خودمان را رفته رفته بهتر کنیم». به‌عنوان مثال دیگر زوج ۱۱ نگاه غیرآرامی به عشق بیان کردند: «خیلی مهم است بدانیم عشق اتفاقی است که باید هر روز با آموزش و یادگیری آن را بهتر کرد.

نمی‌شود زوجین با یک نگاه عاشق شوند و برای بهتر شدن آن تلاشی نکنند... در این صورت است که تعهد و نظارت بر تعهد جذاب می‌شود.»
در مجموع دیدگاه زوجین خوشبخت نسبت به مقوله باورهای سازگارانه شامل رویکرد فکری و منطق زیربنایی رابطه بود.

رفتارهای تقویت‌کننده رابطه

درون‌مایه «رفتارهای تقویت‌کننده رابطه» شامل مجموعه رفتارهایی است که به حل بهتر مشکلات یا بهبود رابطه منجر می‌شود. این رفتارهای تقویت‌کننده شامل مواردی مثل همراهی، فعالیت مشترک، مهارت‌های ارتباطی، حل مساله، حمایت، مسئولیت‌پذیری هستند. در واقع این درون‌مایه به مظاهر عینی خوشبختی زوجین مربوط می‌شود و تا حد زیادی نتیجه باورهای سازگارانه است.

زوجین طیف وسیعی برای رفتارهای تقویت‌کننده رابطه بیان کردند که همه آنها در نمود عینی رفتاری اشتراک معنا داشتند. برای مثال زوج ۳۳ درباره اهمیت همراهی گفتند: «مهم‌ترین ملاک خوشبختی پایه بودنه. اینکه بدونی همسرت می‌تونه در خونه، مهمونی، خرید، ورزش همراهت باشد.» زوج ۱۴ درباره اهمیت فعالیت مشترک هم تأکید کردند: «ما همیشه کارهایی برای باهم انجام دادن داریم. بعضی وقت‌ها کارهای خونه رو باهم انجام می‌دیم، بعضی وقت‌ها بازی گیم بازی می‌کنیم یا شطرنج و حتی منچ. ما خرید هم باهم انجام میدیم. اینا باعث میشه ارتباط بیشتری را تجربه کنیم و به هم نزدیک شیم.» زوج ۵ درباره مهارت‌های ارتباطی بیان کردند «چیزی که باعث شده من احساس بهتری در این رابطه داشته باشم ارتباط خوبیه که با امین می‌گیرم. زود عصبانی نمیشیم، غمگین نمیشیم، واکنش بد نشون نمیدیم، احترام نگه میداریم. طرز صحبت و رفتار ما واقعاً محترمانه است.» زوج دیگری (کد ۴) در تأکید بر اهمیت حل مساله گفتند: «بیشتر مشکلات زوجین زمانی اتفاق می‌افتد که مشکلی براشون پیش میاد. همه نمی‌تونند مشکلتشون رو درست حل کنند. یا میرن از خانواده‌ها یا دوستان مشورتی میگیرن که همسرشون با اون موافق نیست یا اینکه عصبانی میشند.»
درباره اهمیت مسئولیت‌پذیری به‌عنوان رفتار مناسب زوج ۲۳ گفتند: «اوایل احساس می‌کردم همه مسئولیت‌های زندگی با منه و همسر کم‌تر به کارهای خونه و کل زندگی حساس بود. اون موقع‌ها واقعاً کلافه می‌شدم. الان خیلی بهتریم و واقعاً مسولیت‌های زندگی را باهم انجام میدیم. احساس الان من با اون موقع قابل مقایسه نیست. خیلی زیاد احساس خوشبختی می‌کنم.» خانم زوج ۳۷ درباره

حمایت بیان کردند: «یک دلیل مهم احساس خوشبختی من حمایت خوب همسر من است. از اول این احساس رو داشتم که حامی خوبی. به ویژه در جمع خیلی هوای منو داره.»
در مجموع دیدگاه زوجین خوشبخت نسبت به مقوله رفتارهای تقویت کننده رابطه شامل اقدامها و برنامه‌های اجرایی است که باعث احساس خوب همسران می‌شود. از نظر مشارکت کنندگان در پژوهش رفتارها از باورها تأثیر گرفته و بر احساس مثبت تأثیر می‌گذارند.

احساس مثبت

درون‌مایه «احساس مثبت» به معنای اهمیت قائل شدن به نقش احساس و تلاش برای رسیدن و رساندن به هیجان مثبت در زندگی است. احساس مثبت به‌عنوان نتیجه باورهای سازگاران و رفتارهای تقویت کننده ظاهر می‌شوند. این درون‌مایه دارای ۴ مقوله یا زیر طبقه به‌عنوان احساس مثبت، هیجان‌خواهی، زیباپسندی و محبت است. در واقع این درون‌مایه شامل نتیجه و پیامد زندگی خوشبختانه است.
در مصاحبه زوجین درون‌مایه احساس مثبت هدف و دستاورد زندگی مشترک بود. برای مثال زوج ۱۶ درباره احساس مثبت گفتند: «خوشبختی یعنی احساس خوبی به همسر و زندگی داشته باشی. وقتی این احساس نباشه یعنی مشکلات جدی در زندگی وجود دارند که حل نشدن.»
به‌عنوان مثالی دیگر زوج ۳۰ درباره همین مورد تأکید کردند: «همه کارها و درامدها و رفتارها قرار است به احساس دوست داشتن منجر شوند. احساس خوب لذت بردن از زندگی.» در بیان زوج ۱۳ احساس مثبت کلی‌تر از دوست داشتن طرف مقابل بود: «احساس خوب فقط شامل همسر نمیشه. آدم در زندگی خوب جایی میرسه که کلاً به همه چیز عشق می‌ورزه.» زوج دیگری (کد ۴) با مضمون هیجان‌خواهی درباره جنب و جوش گفتند: «من خودم آدم شادابی بودم. شاداب‌تر هم شدم. به نظرم شیطنت و دیوونه بازی خیلی مهمه برای خوشبختی. حالا چه شیطنت فعال مثل اسکی چه راکد مثل شوخی و خنده.» درباره اهمیت زیباپسندی خانم زوج ۸ گفتند: «خانومها به مرتب بودن و زیبایی زندگی محیط اون اهمیت میدن. برای من مهمه که همسر من کارهای من رو درک کنه. ساده‌ترین کار سفره است. من مرتب و جذاب می‌چینم دوست دارم همسر من متوجه این باشه.»
در همین باره زوج ۱۷ بیان کردند: «عشق خودش زیباییه. ما هر دو به هنرها از سینما و نقاشی گرفته تا شعر و ... اهمیت میدیم. برای هم شعر می‌خوانیم گاهی.» خانم زوج ۴۱ درباره محبت بیان کردند: «دو طرف نیازمند محبت به هم هستند. این خیلی ساده است و همه این‌رو نیاز دارند. ممکنه رفتار یا شاخص محبت برای همه یکی نباشه اما خوبه...»

در مجموع دیدگاه زوجین خوشبخت نسبت به مقوله احساس خوشبختی شامل نتیجه باورهای درست و رفتارهای مناسب متقابل است.

جدول ۱ نتایج حاصل از تحلیل اطلاعات کیفی را به صورت یک طرح کلی نمایش می‌دهد.

جدول ۱. درون‌مایه‌ها و طبقه‌های استخراج‌شده از مصاحبه زوجین

درون‌مایه	طبقه‌ها	فراوانی کدهای معنی‌دار
زمینه و شرایط	خانواده‌ها	۳۵
	آمادگی موقع ازدواج	۳۴
	منابع مالی	۳۴
باورهای سازگاران	انتظارات واقع‌بینانه	۳۳
	باور به درک و پذیرش	۳۸
	تعهد و نظارت بر تعهد	۳۷
رفتارهای تقویت‌کننده رابطه	همراهی، فعالیت مشترک	۴۰
	مهارت‌های ارتباطی	۳۷
	حل مساله	۲۹
	حمایت	۳۸
	مسئولیت‌پذیری	۳۲
احساس مثبت	هیجان‌خواهی	۳۱
	احساس مثبت	۳۵
	زیباپسندی	۳۰
	محبت	۴۱

بر اساس مؤلفه‌های استخراج‌شده در فاز کیفی و توسط یک روان‌سنج، یک مشاور خانواده و یک روانشناس سؤال‌های پرسشنامه تدوین شد. در این قسمت تحلیل‌های مربوط به اعتبار و روایی پرسشنامه گزارش شده است. به منظور بررسی اعتبار پرسشنامه سه روش همگونی درونی، اعتبار مرکب و بازآزمایی به کار رفت. محاسبه آلفای کرونباخ و اعتبار مرکب بر اساس پاسخ ۶۶۴ نفر فرد پاسخ‌دهنده و ضریب همبستگی درون طبقه‌ای بر اساس پاسخ ۳۵ نفر آزمودنی در دو نوبت آزمون (با فاصله یک هفته) به دست آمده است. نتایج در جدول ۱ گزارش شده است. لازم به ذکر

است در اینجا اعتبار پرسشنامه نهایی شده با ۶۰ سؤال در جدول زیر آمده است. ۱۵ سؤال در مراحل مختلف اعتباریابی حذف شدند.

جدول ۲. سه شاخص اعتبار برای مؤلفه‌های پرسشنامه خوشبختی زناشویی

ابعاد پرسشنامه	تعداد سؤال	آلفای کرونباخ	اعتبار مرکب	بازآزمایی
زمینه مناسب	۵	۰/۸۳	۰/۸۶	۰/۸۷
انتظارات واقع‌بینانه	۳	۰/۷۸	۰/۸۳	۰/۹۰
باور به درک و پذیرش	۶	۰/۷۸	۰/۸۲	۰/۷۷
تعهد و نظارت بر تعهد	۴	۰/۷۴	۰/۷۲	۰/۸۳
همراهی، فعالیت مشترک	۷	۰/۷	۰/۷۳	۰/۸۵
مهارت‌های ارتباطی	۸	۰/۸۵	۰/۸۴	۰/۹۰
حل مساله	۳	۰/۸۱	۰/۸۸	۰/۸۵
حمایت	۳	۰/۷۵	۰/۸۰	۰/۸۴
مسئولیت‌پذیری	۳	۰/۷۵	۰/۷۷	۰/۸۱
هیجان‌خواهی	۴	۰/۷۵	۰/۷۴	۰/۷۹
احساس مثبت	۴	۰/۸۱	۰/۸۴	۰/۸۷
زیبایسندی	۶	۰/۷۴	۰/۷۷	۰/۸۱
محبت	۴	۰/۷۰	۰/۷۴	۰/۷۶
نمره کل	۶۰	۰/۷۰	۰/۷۱	۰/۷۵

جدول ۲ سه شاخص اعتبار را برای ابعاد پرسشنامه پژوهش نمایش می‌دهد. مقادیر بالای ۰/۷ برای ضریب آلفای کرونباخ مقادیر مطلوبی محسوب می‌شوند. همان‌طور که از جدول مشخص است مقدار این شاخص برای همه مؤلفه‌های پرسشنامه مطلوب است. در کنار آلفای کرونباخ، اعتبار مرکب برای اعتبار عاملی‌ها در مدل معادلات ساختاری اهمیت زیادی دارد (ری کوف، ۲۰۰۴). طبق نتایج جدول ۱ این شاخص برای همه عامل‌ها در وضعیت مطلوبی قرار دارند (بیشتر از ۰/۷۰). در ستون آخر جدول ضریب همبستگی درون طبقه‌ای، به‌منظور بررسی میزان نزدیکی نتایج در دو بار اجرای پرسشنامه گزارش شده است. این ضریب بر اساس همبستگی نمره ۳۵ نفر از آزمودنی‌ها در دو نوبت اجرای پرسشنامه به فاصله یک هفته محاسبه شده است. همان‌طور که نتایج جدول نشان می‌دهد همه مقادیر این شاخص بالا و مطلوب هستند. بنابراین همه مؤلفه‌های پرسشنامه از اعتبار و پایایی لازم برخوردارند.

شواهد وابسته به روایی محتوا به گونه کلی بررسی می‌کند که نمونه سؤال‌ها، تکالیف یا پرسش‌های آزمون تا چه اندازه معرف مجموعه کلی یا حیطه مشخصی از محتواست (هومن، ۱۳۸۹، ص ۱۹۱ و آلن و ین^۱، ۱۹۷۹ ترجمه دلور، ۱۳۸۴). برای ارزیابی روایی محتوا از دو شیوه ارزیابی کیفی و کمی استفاده شد. در بخش کیفی ابزار اولیه در اختیار ۱۲ نفر از متخصصان حوزه خانواده مشکل از روانشناسان و مشاورانی که در زمینه خانواده فعالیت‌های آموزشی، درمانی و پژوهشی انجام می‌دهند. این افراد شامل اساتید دانشگاه‌های زنجان، پیام نور و فرهنگیان قرار گرفت و نظر آنها درباره هر یک از سؤال‌ها و عامل‌ها اخذ و مورد بررسی قرار گرفت. در سه دور نظر متخصصان دریافت و اعمال شد تا نظر موافق آنها تأمین شود.

پس از تأیید روای محتوای کیفی سؤال‌ها برای تعیین روایی محتوای کمی پرسشنامه در اختیار ۱۰ نفر از متخصصان خانواده قرار گرفت و بر اساس نمره آنها به هر سؤال در سه شاخص نمره تأثیر یا کیفیت هر سؤال مشخص شد. حداقل امتیاز لازم برای پذیرفته شدن نسبت روایی محتوای (CVR^۲) گویه طبق روش لاوشه برای ۱۰ نفر اعضای خبرگان ۰/۶۲ و حداقل شاخص روایی محتوا (CVI) ۰/۷۵ می‌باشد. نتایج هر دو شاخص نشان داد تمامی گویه‌ها دارای روایی مطلوبی هستند.

جهت بررسی روایی ملاکی، همبستگی آزمون با ملاک عملکردی مورد بررسی قرار گرفت. ملاک عملکردی برای پرسشنامه خوشبختی زناشویی، درجه‌بندی مشاور خانواده با دکتری از وضعیت خوشبختی زوجین بر حسب مصاحبه بود. این ارزیابی برای ۴۵ زوج و در واقع ۹۰ فرد متأهل انجام شد. در واقع برای ۹۰ نفر در کنار نمره پرسشنامه نمره ارزیابی مشاور هم وجود داشت. ارزیابی مشاور بر اساس یک چک لیست انجام شد که نمره نهایی آن بین ۱ تا ۱۰ قرار داشت.

جدول ۳. همبستگی پیرسون نمره پرسشنامه خوشبختی زناشویی با نمره ملاک

ارزیابی مشاور از کیفیت رابطه		نمره حاصل از پرسشنامه
۰/۶۹	همبستگی	
$p < ۰/۰۱$	سطح معناداری	
۹۰	تعداد پاسخ‌دهندگان	

1. Allen, M. J., & Yen, W. M
2. Content Validity Ratio

طبق نتایج جدول ۳ ضریب همبستگی بین نمره حاصل از پرسشنامه و درجه‌بندی مشاوران از سطح خوشبختی زوجین برای ۹۰ نفر متأهل ۰/۶۹ به دست آمده است که در سطح خطای کمتر از ۰/۰۱ معنی دار است. ضریب روایی به دست آمده معنی دار و گواه رابطه قابل قبول بین پرسشنامه تهیه شده و درجه‌بندی مشاوران است.

برای ارزیابی روایی همگرا همبستگی نمره حاصل از پرسشنامه خوشبختی زناشویی با سه پرسشنامه استاندارد موجود و روا شده در جامعه ایران ارزیابی شد که نتایج در جدول ۳ گزارش شده است.

جدول ۴. همبستگی خوشبختی زناشویی با نمره حاصل از پرسشنامه‌های استاندارد موجود

پرسشنامه	۱	۲	۳
۱- رضایت زناشویی	-		
۲- صمیمیت زناشویی	۰/۴۲**	-	
۳- کیفیت رابطه زناشویی	۰/۳۵**	۰/۳۶**	-
۴- خوشبختی زناشویی	۰/۴۴**	۰/۳۶**	۰/۳۹**

طبق اطلاعات جدول ۴ رابطه نمره حاصل از خوشبختی زناشویی با نمره حاصل از پرسشنامه‌های رضایت زناشویی، صمیمیت زناشویی و کیفیت رابطه زناشویی معنی دار و مطلوب است. بنابراین پرسشنامه حاضر دارای روایی همگراست.

روایی سازه با تحلیل عاملی اکتشافی بررسی شد. پیش از انجام تحلیل عاملی شرایط داده‌های به دست آمده برای ورود به تحلیل اصلی بررسی شد. اصل این کفایت و مناسبت به رابطه درونی بین سؤال‌های پرسشنامه مربوط است. دو معیار رایج برای ارزیابی شرایط داده‌ها شاخص KMO و آزمون بارتلت است. این دو معیار در ادامه به همراه ارزیابی وضعیت آنها در پژوهش حاضر گزارش شده است تا کیفیت شرایط ماتریس داده‌ها برای انجام تحلیل عاملی بررسی شود:

ملاک KMO: این شاخص به میزان واریانس درون داده‌ها مربوط می‌شود که توسط عامل‌های زیربنایی تعیین می‌شود. عدد این شاخص بین ۰ تا ۱ است. در صورتی که مقدار KMO کمتر از ۰/۵۰ باشد داده‌ها برای تحلیل عاملی مناسب نخواهند بود و اگر مقدار آن بین ۰/۵۰ تا ۰/۶۹ باشد باید با احتیاط به تفسیر نتایج پرداخت. اما در صورتی که مقدار آن برابر یا بزرگ‌تر از ۰/۷۰ باشد،

همبستگی‌های موجود بین داده‌ها، برای تحلیل عاملی مناسب است. این مقدار برای داده‌های پژوهش حاضر ۰/۷۱ به دست آمده که مقدار قابل قبولی است.

آزمون بارتلت: آزمون بارتلت این فرضیه را که همبستگی‌های مشاهده شده از جامعه‌ای با متغیرهای ناهمبسته انتخاب شده‌اند را می‌آزماید. چنانچه این فرضیه که متغیرها با هم همبستگی ندارند رد شود (سطح معنی داری ۰/۰۵ یا کمتر باشد) داده‌ها برای تحلیل عاملی مناسب است و لذا می‌توان این تحلیل را انجام داد. در غیر این صورت نباید به تحلیل عاملی اقدام نمود. نتیجه این آزمون برای داده‌های پژوهش حاضر معنی دار بود، به عبارتی مقدار کای دو (۱۳۰۲۲) در سطح کمتر از ۰/۰۵ معنی دار به دست آمد که مؤید دیگری برای انجام تحلیل عاملی است.

ساختار عاملی نمایش داده شده در جدول شماره ۴ ساختار استخراج شده از تحلیل عاملی اکتشافی و پس از حذف سؤال‌های معیوب و عامل‌های اضافی است.

جدول ۵. عامل‌های استخراج شده نهایی پس از حذف سؤالات معیوب

میزان اشتراک	عامل‌ها													گروه‌ها
	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	
۰/۷۲													۰/۸۳	۲۶
۰/۶۲													۰/۸۳	۲۷
۰/۶۱													۰/۸۲	۲۸
۰/۶۶													۰/۸۱	۳۰
۰/۶۶													۰/۶۵	۲۹
۰/۶۷													۰/۶۴	۳۱
۰/۶۸													۰/۶۱	۳۲
۰/۶۸													۰/۵۸	۳۳
۰/۶۴													۰/۸۱	۱۹
۰/۵۹													۰/۷۸	۲۴
۰/۷۶													۰/۷۷	۲۳
۰/۶۷													۰/۷۲	۲۰
۰/۶۲													۰/۶۸	۲۲

فصلنامه علمی فرهنگی تربیتی زنان و خانواده

میزان اشتراک	عواملها											گروهها		
	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳		۲	۱
۰/۶۶												۰/۶۴		۲۱
۰/۶۹												۰/۶۱		۲۵
۰/۷۰											۰/۸۳			۱۴
۰/۶۸											۰/۸۰			۱۰
۰/۶۸											۰/۷۷			۹
۰/۸۳											۰/۷۵			۱۲
۰/۷۷											۰/۷۴			۱۱
۰/۶۸											۰/۸۳			۱۳
۰/۷۲										۰/۷۶				۵۱
۰/۷۴										۰/۷۶				۵۳
۰/۷۲										۰/۷۶				۵۲
۰/۶۷										۰/۵۹				۵۵
۰/۶۴										۰/۵۶				۵۴
۰/۵۸										۰/۵۵				۵۶
۰/۷۰									۰/۷۰					۴
۰/۶۵									۰/۶۴					۲
۰/۶۷									۰/۶۳					۱
۰/۶۴									۰/۶۲					۳
۰/۶۰									۰/۶۱					۵
۰/۵۷								۰/۸۶						۱۵
۰/۵۴								۰/۸۳						۱۶
۰/۷۹								۰/۷۹						۱۷
۰/۸۱								۰/۶۱						۱۸
۰/۷۵							۰/۷۷							۴۴
۰/۷۸							۰/۷۵							۴۶
۰/۷۱							۰/۷۱							۴۳
۰/۷۴							۰/۶۵							۴۶
۰/۷۴						۰/۸۷								۳۵

میزان اشتراک	عواملها													گروه‌ها
	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	
۰/۸۰						۰/۸۵								۳۴
۰/۷۰						۰/۸۴								۳۶
۰/۷۵					۰/۸۰									۶
۰/۷۶					۰/۷۹									۷
۰/۷۷					۰/۷۹									۸
۰/۷۷				۰/۷۶										۶۰
۰/۶۵				۰/۷۴										۵۹
۰/۵۵				۰/۷۴										۵۷
۰/۶۶				۰/۵۹										۵۸
۰/۷۹			۰/۷۶											۴۷
۰/۷۶			۰/۷۱											۴۸
۰/۷۵			۰/۷۰											۵۰
۰/۶۹			۰/۶۳											۴۹
۰/۸۴		۰/۸۲												۳۷
۰/۸۴		۰/۸۱												۳۸
۰/۷۲		۰/۷۶												۳۹
۰/۷۲	۰/۸۶													۴۰
۰/۸۰	۰/۷۸													۴۱
۰/۷۱	۰/۷۶													۴۲
	۱/۴۵	۱/۵۶	۱/۶۸	۱/۷۴	۱/۹۰	۲/۰۳	۲/۲۴	۲/۵۰	۲/۸۵	۳/۱۷	۳/۵۲	۳/۸۳	۹/۳۳	مقدار
	۳/۵۲	۳/۸۳	۳/۸۴	۳/۹۸	۳/۹۹	۴/۰۴	۴/۲۸	۴/۳۰	۴/۴۸	۵/۲۲	۶/۰۸	۶/۷۱	۸/۲۴	درصد واریانس

در جدول ۵ نتیجه نهایی تحلیل عاملی اکتشافی با چرخش وریماکس و پس از حذف سؤالات معیوب (در دو مرحله بررسی اعتبار و روایی عاملی) ارائه شده است. برای نمونه عامل اول روی سؤالات ۲۶ تا ۳۳ بار عاملی معنی دار دارد. ستون آخر جدول میزان اشتراک را برای تک تک

سؤالات نشان می‌دهد. این مقدار بیانگر میزان واریانس تبیین شده هر سؤال توسط عوامل استخراج شده است. به عنوان مثال ۰/۷۲ درصد واریانس کل سؤال ۲۶ توسط عوامل سیزده گانه توضیح داده می‌شود که البته بیشترین سهم از این مقدار متعلق به عامل اول است. مقدار ویژه و واریانس تبیین شده از سوی هر عامل در دو سطر آخر این جدول نشان داده شده است. مقدار ویژه بیانگر مقداری از واریانس کل متغیرهاست که توسط آن عامل تبیین می‌شود. مجدداً اشاره می‌شود که بر اساس ملاک کیزر تنها عامل‌هایی که مقدار ویژه آنها بالاتر از ۱ است صلاحیت عامل شدن آنها مورد تأیید است. درصد واریانس نیز میزان واریانس تبیین شده توسط هر عامل را به درصد بیان می‌کند.

بحث و نتیجه گیری

این پژوهش با هدف شناسایی مؤلفه‌های خوشبختی در تجربه زیسته زوجین موفق ایرانی و ساخت و اعتباریابی ابزار صورت گرفت. تا جایی که پژوهشگر مطالعه و پیگیری کرده است ابزار بومی ایرانی برای سنجش وضعیت کیفیت یا رضایت از زندگی زوجین تهیه و اعتباریابی نشده است. برای مثال عالی، امین یزدی، عبدخدایی، غنایی چمن‌آباد و محرری (۱۳۹۲) با هدف ساخت و اعتباریابی پرسشنامه سنجش کارکرد تحولی خانواده پرسشنامه‌ای هفت عاملی تهیه کردند که برای رواسازی آن از روایی محتوایی و روایی سازه استفاده کردند و اعتبار آن را با دو روش آلفای کرونباخ و بازآزمایی ارزیابی کردند. این ابزار با هدف پژوهش حاضر متفاوت است اما برخی از عوامل آن با عامل‌های پرسشنامه خوشبختی زناشویی هماهنگ است.

ابزارهای شناخته شده مثل رضایت از زندگی زناشویی انریچ در پژوهش‌های ایرانی بررسی و اعتباریابی شده است. برای مثال سلیمانان (۱۳۷۳) در اولین اقدامات روان‌سنجی ابزارهای سنجش خانواده نسخه ۴۷ سؤالی انریچ را در جامعه ایران مطالعه کردند. در نتایج این پژوهش ضریب آلفای کرونباخ ۰/۶۵ به دست آمد و در بررسی روایی هم‌زمان، همبستگی آن با نسخه اصلی ۰/۹۵ به دست آمد. همچنین برای ارزیابی روایی هم‌گرای این پرسشنامه رابطه آن با پرسشنامه سازگاری زناشویی بررسی شد که ضریب همبستگی ۰/۶۵ به دست آمد. این پژوهش به رغم بررسی‌های روان‌سنجی مناسب همچنان فاقد ساختار عاملی اکتشافی و تأییدی است. روایی هم‌زمان

گزارش شده با توجه به نبود ملاک عینی مناسب اساساً روایی هم‌زمان نیست. در پژوهش حاضر ارزیابی مشاوران خانواده از سطح خوشبختی زوجین به‌عنوان ملاک استفاده شد. همچنین پژوهش حاضر با حجم نمونه مناسب دارای ساختار عاملی است. در اقدامی دیگر عرب علیدوستی، مخعی و خانجانی (۱۳۹۴) به بررسی و مقایسه اعتبار و روایی دو پرسشنامه رضایت زناشویی کانزاس سه سؤالی و انریچ ده سؤالی پرداختند. در بررسی اعتبار از روش آقای کرونباخ استفاده کردند که برای انریچ ۰/۷۴ و برای کانزاس ۰/۹۸ به‌دست آمد. در آن پژوهش روایی به سه شیوه همگرا، مقایسه گروه‌های شناخته شده و ساختار عاملی بررسی شد. انریچ ساختار دو عاملی و کانزاس ساختار تک عاملی نشان داد. در روایی همگرا همبستگی نسخه ۴۷ سؤالی انریچ یا نسخه ده سؤالی ۰/۸۲ و با کانزاس ۰/۳۲ نشان داد. روایی افتراقی با میانگین پایین گروه متقاضی طلاق نسبت به گروه عادی تأیید شد. نکته قوت این پژوهش بررسی روایی افتراقی و گزارش ساختار عاملی است. اما چنانچه نویسندگان این مقاله در مقدمه تأکید کرده‌اند دستیابی به ابزار کوتاه قابلیت کاربردی بیشتری دارد. به نظر می‌رسد آن پژوهش و موارد مشابه دیگر بیش از دقت و جامعیت اطلاعات دریافتی در پی ابزاری هستند که اغلب افراد در تکمیل آن همکاری کنند. با وجود این بین دو ابزار روا و معتبر اولویت با ابزاری است که اطلاعات بیشتری به‌دست می‌دهد. نسخه انریچ ۱۲۵ سؤالی و ۴۷ سؤالی شاید با نسخه‌های کوچک‌تر همبستگی نشان دهد اما این به معنی ارزش برابر اطلاعات حاصله از آنها نیست. از طرفی نسخه‌های کوچک‌تر بیشتر به دغدغه‌های پژوهش با مشارکت کنندگان کم‌انگیزه می‌پردازند. در صورتی که سنجش‌های بالینی با مشارکت کنندگان داوطلب صورت می‌گیرد و مشاوران انتظار دریافت اطلاعات چندبعدی از مراجعان را دارند.

در پژوهش‌های خارجی و در جدیدترین ابزارها می‌توان به رضایت زناشویی^۱ کانل^۲ (۲۰۱۳) اشاره کرد. کانل در این پژوهش ابزاری با هشت عامل شامل هماهنگی زوجی، شادابی رابطه، تعارضات، نزدیکی و صمیمیت، خشم، رابطه با خانواده همسران، درک اقتصادی و درک فرزندپروری معرفی کرده است که در مجموع ۱۰۱ سؤال دارد. تحلیل‌های این پژوهش شامل

1. Marital Satisfaction Scale (MSS)

2. Canel

آلفای کرونیباخ و ضریب گاتمن برای اعتبار و تحلیل عاملی برای تعیین ساختار عاملی است. روایی محتوایی و ملاکی و همچنین اعتبار به روش بازآزمایی در این پژوهش انجام نشده است. در پژوهش حاضر علاوه بر بررسی اعتبار به سه شیوه آلفای کرونیباخ، مرکب و بازآزمایی، روایی نیز به سه صورت محتوا، ملاکی و سازه نیز بررسی شد. در روایی محتوایی بررسی شد تا چه اندازه محتوا و ظاهر سؤال‌های پرسشنامه با هدف ابزار سنجشی مطابقت دارد. بررسی کیفی و کمی این روایی از هماهنگی محتوای پرسشنامه با هدف زیربنایی ابزار حمایت کرد. روایی ملاکی اطلاعات مفیدی درباره میزان کارآمدی پرسشنامه به دست داد. در واقع اگر فرض کنیم بهترین ارزیابی از زوج، مشاهده همسران در یک جلسه مشاوره داوطلبانه و صادقانه است، تشابه و نزدیکی نتایج پرسشنامه به درجه‌بندی مشاور از آنها (که مبتنی بر مشاهده و شناخت نزدیک است) شاهد بسیار مناسبی برای روایی است. روایی ملاکی در این پژوهش از رابطه بالای بین نمره پرسشنامه و درجه‌بندی مشاور خانواده استنباط شد. برای ارزیابی روایی سازه تحلیل عاملی تأییدی انجام شد که نتایج همسوی بین آنها ساختار عاملی و روایی سازه ابزار را تأیید کرد.

مهم‌ترین دلیل احتمالی برای عدم بررسی اغلب این شاخص‌های روایی در پژوهش‌های قبلی مشکلات اجرایی و زمان کوتاه پژوهش‌ها بوده است. پژوهش حاضر در بازه زمانی بیش از ۳ سال و با امکان دسترسی به مراکز مشاوره سطح استان زنجان صورت گرفت و چنین محدودیت‌هایی را نداشت. در جمع‌بندی می‌توان گفت ابزار پژوهش حاضر از نظر رویکرد زیربنایی و محتوای سؤال‌ها نوآورانه و از نظر روش شامل طیف وسیعی از ارزیابی‌های روان‌سنجی است. موضوع موردسنجش در پژوهش حاضر در پژوهش‌های داخلی و خارجی مشاهده نشده است. برای بررسی اعتبار پرسشنامه خوشبختی زناشویی از سه روش آلفای کرونیباخ، اعتبار مرکب و بازآزمایی استفاده شد. آلفای کرونیباخ جهت بررسی همگونی درونی آزمون و ارزیابی دقت و هماهنگی سؤال‌های هر بعد در اندازه‌گیری استفاده شد. اعتبار مرکب به منظور بررسی اعتبار مبتنی بر بار عاملی به کار رفت. اعتبار بازآزمایی برای بررسی تکرارپذیری و پایایی پرسشنامه استفاده شد که همگی دال بر

اعتبار ابعاد پرسشنامه بودند. به این ترتیب، ساخت و تحلیل پرسشنامه حاضر با شاخص‌های بیشتری نسبت به موارد مشابه انجام شد.

یافته‌های این پژوهش از چند نظر ممکن است محدودیت داشته باشد. اولین محدودیت این پژوهش حجم و تنوع جغرافیایی مشارکت‌کنندگان بخش کیفی پژوهش است. البته جزو اهداف این پژوهش مطالعه وسیع ملی نبود. به‌علاوه زنجان شهر خاصی که دارای فرهنگ زندگی متفاوت با میانگین ایران باشد نیست و از شهرهای مرکزی ایران است. بنابراین انتظار نمی‌رود این محدودیت بر تعمیم‌پذیری یافته اثر بزرگی داشته باشد. درباره کم بودن تعداد نمونه بخش کیفی هم واقعیت این است هر چه حجم نمونه بیشتر باشد تعمیم‌پذیری وسیع‌تری را می‌توان انجام داد. همچنین در پژوهش‌های کیفی تعیین حجم نمونه قاعده یا فرمول ثابتی ندارد و تا زمانی که داده‌ها به حد اشباع برسد نمونه‌گیری ادامه پیدا می‌کند. با این وجود شاید استفاده از روش دلفی برای کسب توافق تعداد بسیار بیشتری از زوجین می‌توانست مفید باشد. اما به‌دلیل اینکه هدف اصلی شناسایی مؤلفه‌های کلی و جزئی خوشبختی بود این هدف باید در مصاحبه‌ها، هدایت و حفاظت می‌شد از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته استفاده شد. محدودیت دیگری که برای این پژوهش می‌توان ذکر کرد محدودیت تعمیم مؤلفه‌های کلی و جزئی استخراج‌شده برای همه زوجین است. با وجود اینکه تلاش شد زوجین انتخاب‌شده نماینده فرهنگی و اجتماعی بخش زیادی از جامعه باشند ممکن است نتایج پژوهش درباره زوجین مناطق محروم یا خانواده‌های بسیار مرفه نتایج متفاوت باشد. با وجود اینکه حجم نمونه مرحله آزمون‌سازی مناسب و حتی بیشتر از تعداد تعیین‌شده توسط فرمول کورکران بود اما افزایش نمونه تا ۱۰۰۰ نفر به‌ویژه وقتی قصد تنصیف نمونه به دو قسمت وجود داشت می‌توانست مفید باشد. تحلیل عاملی به‌ویژه تأییدی با نمونه‌های بزرگ‌تر برآوردهای باثبات‌تری به‌دست می‌دهد. در این صورت شاید مدل مرتبه دوم برازش مناسبی پیدا می‌کرد. اما در این نمونه مدل مرتبه دوم برازش خوبی نداشت. هر چند ممکن است این مربوط به ساختار داده‌ها و ماهیت پرسشنامه باشد. محدودیت دیگر این پژوهش ارزیابی و درجه‌بندی مشاوران بود. درجه‌بندی مشاوران متناظر با هر یک از ابعاد پرسشنامه با تنها یک سؤال و در مجموع با ۱۳

سؤال بود. اگر برای هر ارزیابی مشاوران سؤال‌های بیشتری وجود داشت قضاوت جامع‌تری از جانب مشاور به دست می‌آمد. اما با توجه به اینکه گاهی یک مشاور به درجه‌بندی ۶ یا ۷ مورد از زوجین می‌پرداخت چک لیست بلندتر منجر به کاهش دقت در پاسخ می‌شد. با این حال سعی شد با ارائه توضیحاتی برای مشاوران در مورد ارزیابی مورد نظر به دقت و اعتبار پاسخ وی افزوده شود. محدودیت دیگر اینکه تنها درجه‌بندی یک مشاور برای هر زوج وجود داشت و لذا امکان تعمیم‌پذیری آن به همه مشاوران نیست و سوگیری ذهنی مشاوران محتمل است.

پیشنهاد‌های پژوهشی را به تفکیک دو بخش کیفی و کمی می‌توان تنظیم کرد. در این پژوهش مؤلفه‌های کلی و جزئی خوشبختی با روش مصاحبه فردی نیمه‌ساختاریافته شناسایی شدند. استفاده از رویکرد دلفی برای بررسی میزان توافق تعداد بیشتری از زوجین موفق و مشاوران خانواده می‌تواند در جهت اعتباریابی بیشتر مؤلفه‌های شناسایی شده انجام شود. روش دلفی علاوه بر اینکه مؤلفه‌ها را بر اساس اهمیت رتبه‌بندی می‌کند، امکان شناسایی مؤلفه‌های جدید به‌ویژه در شرایط زندگی متفاوت را نیز فراهم می‌کند. نمونه استفاده‌شده در این پژوهش نسبتاً بالا بود اما همچنان برای انجام برخی تحلیل‌ها محدودیت داشت. نمونه‌ای بالغ بر ۱۰۰۰ نفر می‌تواند امکان استفاده از مدل‌های تحلیلی مختلف از جمله مدل مرتبه دوم تحلیل عاملی تأییدی را فراهم نماید. این تحلیل ممکن است مدل مرتبه دوم را حاصل کند یا نکند که در هر دو صورت به نتایج و تعمیم نتایج این پژوهش خدمت کرده است. اجرای مجدد همین پژوهش با روش‌ها و در نمونه‌های مختلف می‌تواند به اعتباریابی نتایج آن کمک کند. دستیابی به این نتایج در پژوهش‌های مشابه آتی به تعمیم‌پذیری یافته‌های این پژوهش و تفاوت نتایج به اصلاح برخی از مؤلفه‌های استخراج‌شده در بخش کیفی یا برخی شاخص‌های مرحله آزمون‌سازی و در همچنین اثربخشی مداخله بر متغیرهای وابسته کمک خواهد کرد. هر چند در همین پژوهش اجرای مجدد با هدف تأییدی انجام شد اما نمونه متفاوتی استفاده نشد. ابزار استفاده‌شده در این پژوهش برای ارزیابی و درجه‌بندی مشاوران خانواده تعداد سؤال‌های کمی داشت برای هر مؤلفه تنها یک سؤال در درجه‌بندی مشاوران وجود داشت. با اضافه کردن سؤال‌های مربوط به ارزشیابی مشاوران از

همسران اعتبار و جامعیت قضاوت آنها بیشتر خواهد شد. برای پژوهشگرانی که قصد پژوهش در زمینه خوشبختی زوجی را دارند توصیه می‌شود به مطالعه عوامل مرتبط با تجربه‌های جمعیت شناختی مثل عوامل جمعیت‌شناختی (سن، سن ازدواج، تحصیلات، طبقه اجتماعی و ...) بپردازند. همچنین می‌توان برنامه مداخله معرفی شده در این پژوهش را درباره متغیرهای دیگر خانواده مثل فرسودگی زوجی، سازگاری زناشویی یا عملکرد خانواده استفاده کنند.

به مشاوران توصیه می‌شود در غربالگری مشکلات زوجی و آسیب‌شناسی آن از پرسشنامه خوشبختی زناشویی استفاده کنند تا ابعاد تقویت نشده رابطه زوجین شناسایی شود. به این ترتیب می‌توان درباره مداخله درمانی هم تصمیم بهتری گرفت. این ابزار توسط پژوهشگران و نهادهای مسئول نیز می‌تواند به منظور شناسایی وضعیت احساس خوشبختی در زوجین مفید باشد. برای مثال ممکن است با هدف بازخورد منطقه‌ای سیزده تجربه خوشبختی را تحت بررسی قرار داد.

فهرست منابع

- اعتمادی، عذرا؛ نوایی نژاد، شکوه؛ احمدی، احمد و فرزاد، ولی اله (۱۳۸۵). بررسی اثربخشی زوج درمانی شناختی- رفتاری بر صمیمیت زوجین مراجعه کننده به مراکز مشاوره در شهر اصفهان. **مطالعات روان شناختی**. ۲(۱). ۸۷-۶۹.
- آلن، مری جی و یین، وندی ام (۱۹۷۹). مقدمه‌ای بر نظریه‌های اندازه‌گیری (روان‌سنجی). ترجمه علی دلاور، (۱۳۹۶). تهران: انتشارات سمت.
- خجسته مهر، رضا و محمدی، رزگار (۱۳۹۵). تجربه خوشبختی در ازدواج‌های پایدار: یک مطالعه کیفی. **روانشناسی خانواده**، ۳(۲)، ۵۹-۷۰.
- سازمان ثبت احوال ایران (۱۴۰۰). آمار ازدواج و طلاق در سال ۱۳۹۹.
- سلیمانیان، علی اکبر (۱۳۷۳). بررسی تأثیر تفکرات غیرمنطقی (بر اساس رویکرد شناختی) بر نارضایتی زناشویی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد مشاوره. دانشگاه تربیت معلم (منتشر نشده).
- صادقی، مسعود، فاتحی زاده، مریم؛ احمدی، سیداحمد، بهرامی، فاطمه و اعتمادی، عذرا (۱۳۹۴). تدوین مدل خانواده سالم بر اساس دیدگاه متخصصان (یک پژوهش کیفی). **فصلنامه مشاوره و روان‌درمانی خانواده**. ۵(۱۶). ۱۴۱-۱۷۰.
- صداقت خواه، عاطفه و بهزادی پور (۱۳۹۶). پیش‌بینی کیفیت روابط زناشویی بر اساس باورهای ارتباطی، ذهن‌آگاهی و انعطاف‌پذیری روان‌شناختی. **فصلنامه زن و جامعه**، ۸ (۳۰): ۷۷-۵۷.
- عالی، شهربانو؛ امین یزدی، سید امیر؛ عبدخدایی، محمد سعید؛ غنایی چمن آباد، علی و محرری، فاطمه (۱۳۹۲). تدوین و اعتبار یابی پرسشنامه سنجش کارکرد تحولی خانواده. **پژوهش‌های روان‌شناسی بالینی و مشاوره**. ۳(۲): ۱۷۶-۱۵۷.
- عرب علیدوستی، علیرضا؛ نخعی، نوذر و خانجانی، نرگس (۱۳۹۴). پایایی و روایی پرسشنامه‌های رضایت زناشویی کانزاس و اینترچ کوتاه شده به زبان فارسی. **مجله بهداشت و توسعه**، ۴ (۲): ۱۵۸-۱۶۷.
- کرایبی، امین؛ خجسته مهر، رضا؛ سودابی، منصور و اصلانی، خالد (۱۳۹۵). شناسایی عوامل مؤثر در ازدواج‌های پایدار رضایتمند در زنان. **مجله مشاوره و روان‌درمانی**. ۶(۲). ۱۲۹-۱۶۴.
- کریمی ثانی، پرویز؛ احیایی، کبری؛ اسمعیلی، معصومه؛ و فلسفی نژاد، محمدرضا (۱۳۹۲). عوامل تعیین کننده موفقیت در ازدواج: پژوهشی کیفی. **مجله پژوهش‌های مشاوره**. ۱۲(۴۵)، ۷۵-۹۳.
- محمدی، علی؛ سحافی، حکیم؛ نیسی، مریم و رضایی نیا، زهرا (۱۳۹۶). ارائه یک مدل مقدماتی از ازدواج خوشبخت: یک مطالعه کیفی. **رویش روانشناسی**. ۳(۲). ۱۶۲-۱۳۵.
- نرس، رادنی (۱۹۹۹). **سنجش خانواده: کاربرد آزمون‌های شخصیت برای زوج‌ها و خانواده‌ها**. ترجمه حسن پاشا شریفی، علیرضا بوستانی پور، احام حیدرنیا، سیمین دخت رضاخانی (۱۳۸۹). تهران: سخن

- هومن (۱۳۸۹). اندازه‌گیری‌های روانی و تربیتی (فن تهیه تست و پرسشنامه). تهران: پیک فرهنگ.
- یوسفی، ناصر (۱۳۹۰). بررسی شاخص‌های روان‌سنجی مقیاس کیفیت زناشویی فرم تجدیدنظر شده. پژوهش‌های روانشناسی بالینی و مشاوره، ۱(۲)، ۱۸۳-۲۰۰.
- یوسفی افراشته، مجید و حیاتی، مزگان (۱۴۰۰). شناسایی مؤلفه‌های خوشبختی زوجی در خانواده‌های ایرانی: رویکرد نظریه زمینه‌ای. رویش روان‌شناسی، ۱۰(۵):۸۷-۹۶.
- Ajeli Lahiji, L., Behzadi Pour, S., & Besharat, M. A. (2016). Evaluation of the effectiveness of training based on Gottman's theory on marital conflicts and marital instability. *Health Education & Health Promotion*, 4(1), 3-13.
- Bachand, L. L., & Caron, S. L. (2001). Ties that bind: A qualitative study of happy long-term marriages. *Contemporary Family Therapy: An International Journal*, 23, 105-121.
- Bloch, L., Haase, C. M., & Levenson, R. W. (2014). Emotion regulation predicts marital satisfaction: More than a wives' tale. *Emotion*, 14(1), 130.
- Busby, D. M., Christensen, C., Crane, D. R., & Larson, J. H. (1995). A revision of the Dyadic Adjustment Scale for use with distressed and nondistressed couples: Construct hierarchy and multidimensional scales. *Journal of Marital and Family Therapy*, 21(3), 289-308.
- Canel, A. N. (2013). The Development of the Marital Satisfaction Scale (MSS). *Educational Sciences: Theory and Practice*, 13(1), 97-117.
- Cao H, Zhou N, Fine MA, Li X, Fang X(2019). Sexual Satisfaction and Marital Satisfaction During the Early Years of Chinese Marriage: A Three-Wave, Cross-Lagged, Actor-Partner Interdependence Model. *The Journal of Sex Research*, 56(3):391-407.
- Cao, H., Zhou, N., Fang, X., & Fine, M. (2017). Marital well-being and depression in Chinese marriage: Going beyond satisfaction and ruling out critical confounders. *Journal of Family Psychology*, 31(6), 775.
- Collins, W. L., & Perry, A. R. (2015). Black Men's Perspectives on the Role of the Black Church in Healthy Relationship Promotion and Family Stability. *Social Work & Christianity*, 42(4).
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2017). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Sage publications.
- Djundeve, M., Dykstra, P. A., & Emery, T. (2019). Family dynamics in China and Europe in the last half-century. *Chinese Journal of Sociology*, 5(2), 143-172.
- Fatima, M., & Ajmal, M. A. (2012). Happy marriage: a qualitative study. *Pakistan Journal of Social and Clinical Psychology*, 9(2), 37-42.
- Fincham, F. D., Stanley, S. M., & Beach, S. R. (2007). Transformative processes in marriage: An analysis of emerging trends. *Journal of Marriage and Family*, 69(2), 275-292.
- Gerlach, T. M., Driebe, J. C., & Reinhard, S. K. (2020). Personality and romantic relationship satisfaction. *Encyclopedia of personality and individual differences*, 3688-3695.
- Gottman, J. M., Katz, L. F., & Hooven, C. (1996). Parental meta-emotion philosophy and the emotional life of families: Theoretical models and preliminary data. *Journal of Family Psychology*, 10(3), 243.
- Jöreskog, K. G., & Sörbom, D. (1996). *LISREL 8: User's reference guide*. Scientific Software International.
- Kiecolt-Glaser, J. K. (2018). Marriage, divorce, and the immune system. *American Psychologist*, 73(9), 1098.
- Madanian, L., Mansor, S. M. S. S., & bin Omar, A. H. (2013). Marital satisfaction of Iranian female students in Malaysia: a qualitative study. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 84, 987-993.

- McCray, K. L. (2015). Intercollegiate athletes and sexual violence: A review of literature and recommendations for future study. **Trauma, Violence, & Abuse**, **16**(4), 438-443.
- Nimtz, M. A. (2011). Satisfaction and contributing factors in satisfying long-term marriage: A phenomenological study.
- Olson, D. H., Fournier, D. G., & Druckman, J. M. (1987). Counselor's manual for PREPARE/ENRICH (Rev. ed). Minneapolis, MN: PREPARE/ENRICH.
- Shirisia, L. K. (2014). Strong marriages in the African American community: How religion contributes to a healthier marriage.
- Timothy-Springer, R., & Johnson, E. J. (2018). Qualitative study on the experiences of married couples. **Journal of Human Behavior in the Social Environment**, **28**(7), 889-902.
- Walker, A. J., & Thompson, L. (1983). Intimacy and intergenerational aid and contact among mothers and daughters. **Journal of Marriage and the Family**, 841-849.

